

Ljubezen v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi

Ljubezen ... Vsi radi poslušamo zvenenje njenih strun, a le redki znajo lepoto ljubezenske melodije preleti v umetnost ali znanost. Njeno večplastnost je skozi stoletja razgrinjala umetnost, malo bolj sramežljivo pa je o njej razpravljala znanost. Najbolj neverjetno se zdi, da se je znanost v preteklosti rajši posvečala raziskovanju različnih negativnih čustev, najbolj agresiji v številnih vojnah, tako da je načrtno reflektiranje nasilja (ne pa ljubezni) ustvarilo predsodek o ljubezni kot »mali« (zgolj intimni), a sovraštvu kot »veliki« temi.

V seminarskem zborniku z naslovom *Ljubezen v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi* smo poleg tega predsodka poskušali preseči še druge in zato sledili smernicam sodobne znanosti, ki presega klasični evropski dualizem, ustaljen v filozofiji in znanosti od Platonovega vrednotenja čustev in razuma. Že v antiki je bila namreč ljubezen razlagana na več načinov. Čeprav jo je Empedokles razglasil za poglavitno silo v vesolju, jo je Platon razumel kot nasprotnost razuma, ki lahko postane celo grožnja družbenemu razvoju. Prav Platonovo vrednostno razlikovanje je vplivalo na dolgotrajno ločevanje med srcem in glavo, spremenjeno šele ob koncu prejšnjega stoletja. Takrat so strokovnjaki potrdili, da sta razmišljanje in čutenje pravzaprav v istem »paketu«, kar je označeval tudi nov termin čustvena inteligenca. Niz sprememb v znanosti je odprl pot bolj sistematičnemu znanstvenemu raziskovanju ljubezni. Sodobna znanost izhaja namreč iz osnovnega prepričanja, da je človekovo bistvo globoko zaznamovano z ljubeznijo, to absolutno vrednostjo pozitivnega čustvovanja in da ljubezen ni samo temeljno čustveno stanje in delovanje človeka, ampak tudi krepost in vrednota, saj zaobseže skoraj vse moralne zgibe. Hkrati je postala danes ljubezen predmet bolj sistematičnega raziskovanja tudi zaradi tega, ker je v tehnično organizirani družbi, ki identiteto vsakogar od nas pojmuje zgolj kot uporabnost in sposobnost za delovanje v sistemu, katerega del smo, edini prostor, v katerem se lahko posameznik resnično izrazi, oziroma prizorišče skrajnega individualizma, kjer ljubeči v ljubljenem išče (tudi) sebe.

Ni naključje, da so prav umetniki in znanstveniki, ki so se poglobljeno ukvarjali z ljubeznijo, na svojem področju objavili inovativna in celo subverzivna spoznanja; naj omenim samo slovenska klasika, Franceta Prešerna in Ivana Cankarja. V slovenski književnosti je bil France Prešeren prvi, ki je postavil ljubezen za vrhovno umetniško načelo, ko je združil več ljubezni (ljubezen do naroda, ženske in poezije) in jih že v *Ljubeznjenih sonetih* programsko takole začrtal: »Preslabe peti boje vam sloveče,/ pojo Kranjic lepoto moje strune/ in tvojo čast, neusmiljena devica!« Usodo pesniške zbirke *Erotika* Ivana Cankarja poznamo vsi – že v prvi svoji knjigi je Cankar upesnil cel spekter ljubezenskih čustev, posebej pa je vznemiril slovensko javnost s provokativnostjo, saj se mu je erotika zdela primerno področje upora tradicionalni morali in poetiki; kasneje pa je napisal tudi prvi

»pravi« slovenski ljubezenski roman. Kljub pretanjenemu posluhu za ljubezen pa v delih našega mojstra ljubezenska tema še ni bila prevladujoča, kar je značilno za najnovejšo slovensko književnost, v kateri je opazno povečano število ljubezenskih (oz. erotičnih) pesmi in ljubezenskega romana, medtem ko so za kulturo pomembni različni pojavi, povezani z ljubeznijo (npr. reflektirana ljubezen do narave, živali in drugačnosti).

Letošnji seminar je že s svojim simbolom nakazal sodobno znanstveno usmeritev in s tem presejanje nekaterih stereotipnih stališč: da ljubezen ni samo srce, ampak tudi možgani, opozarja inovativna zlitina obeh v našem znaku na zborniku in majici. Tudi barva, ki ni klasična (tj. rdeča), nakazuje pretakanje različnih področij in možnost povezovanja. Zelena barva je namreč po slovarju simbolov enako oddaljena od nebesno modre in podzemsko rdeče, obeh absolutnih in nedostopnih barv, zato je kot srednja barva in nosilka dobrega posrednica med toplim in hladnim, visokim in nizkim ter tako umirjajoča in osvežujoča. Zaradi sodobnih pristopov in novih perspektiv raziskovanja ljubezni deluje sveže tudi večina člankov zbornika 53. SSJLK. Prispevki enajstih predavateljev se namreč ukvarjajo z ljubeznijo v frazeologiji, leksikografiji, zakonodaji o jeziku, južnoslovanskih pesmih, španski viteški in pikareskni ljubezni, Cankarjevih romanih, slovenski književnosti 19. stoletja, likovnem ustvarjanju Božidarja Jakca, psihiatriji in psihoterapiji, odnosu do živali in političnem boju spolnih manjšin. »Strune ljubezni« so zapele tudi v Paradi mladih, Izbirnih tečajih in spremljevalnih dogodkih, donele pa bodo tudi v našem celodnevem druženju.

Svoj uvod sem začela s Prešernovo uzakonitvijo ljubezni kot enakovredne literarne teme, zaključujem pa ga z eno izmed Cankarjevih ljubezni, ki v zborniku ni natančno obdelana. To je ljubezen do znanja in znanosti, ki se ji naš pisatelj kot edini rešitvi (poleg umetnosti) iz krivičnih kapitalističnih razmer pokloni na koncu romana *Na klancu* s simbolom luči, kar se mi zdi tudi prava vizija za današnjo slovensko znanost in celotno družbo: »Tam doli se je zasvetilo, majhna rdeča luč je trepetala, rasla je in plapolajoča rdeča iskra se je izpremenila v mirno, jasno belo svetlobo. To je bilo učiteljevo okno. Lojze je strepetal in gledal je nepremično v mirno belo svetlobo, ki je sijala iz noči ...«

dr. Alojzija Zupan Sosič
predsednica 53. SSJLK